

BIOETICA - SPAȚIU AL ÎNTÂLNIRII DINTRE TEOLOGIE ȘI ȘTIINȚĂ

Ierom. Maxim Morariu

Abstract. The evolution of the science, and especially of the medicine and genetic engineers, generated nowadays new challenges to theology. The Church is called to respond to this and to offer a Christian approach. Bioethics is one of the ways that address the challenges related to medicine and genetic engineering. Through it, she talks to experts these branches of science, research and providing Christian principles trying to avoid the occurrence of disasters. Therefore, bioethics lies at the intersection between theology and science. In the following pages of this research, based on the literature consulted, we will see to what extent it offers solutions to problems that are its defining elements. We will see whether the church can be reconciled and can by means of bioethics, some discoveries of science and to what extent it should firmly oppose others.

Keywords: transplantation, euthanasia, clone, moral principles, interdisciplinary approach.

Lumea în care trăim s-a schimbat mult, iar această schimbare s-a produs în timp record. Tehnologia a determinat evoluția galopantă a anumitor ramuri ale științei, iar evoluția galopantă a științei, al cărui debut este plasat de specialiști în era industrială, a determinat o reorientare a omului în raport cu știința și a constituit debutul fenomenului pe care specialiștii îl definesc prin sintagma de secularizare¹.

Dacă în epoca modernă, acesta s-a caracterizat prin emanciparea spațiului laic în raport cu cel religios și prin laicizarea unor instituții care fuseseră până atunci *fief-uri* eclesiale (ca de exemplu: școala, spațiul medical, știința), și prin negarea, pas cu pas a divinității, după aceea, cu precădere în cea de-a doua jumătate a secolului XX, evoluția galopantă a medicinei și a industriei au

¹ Pentru o prezentare a acestuia, a se vedea: Cf. Rene Remond, *Religie și societate în Europa- secularizarea în secolele al XIX-lea și XX (1780-2000)*, trad. Giuliano Sfichi, Editura Polirom, Iași, 2003; Nicolai Berdiaev, *Un nou Ev Mediu*, trad. Mariana Vârtic, Editura Omniscope, Craiova, 1995; Ioan Bizău, *Viața în Hristos și maladia secularizării*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2002.

determinat realizarea de către spațiul profan, a diferite intervenții cu rol determinant în viața omului. Omul a reușit să transplanteze organe, a încercat și a reușit să cloneze animale și încă încearcă, dacă nu o fi chiar reușit, să cloneze oameni, și încet încet, a început să creadă că îl poate înlocui pe Dumnezeu. În acest context, Biserica a fost chemată să intervină. Ea și-a expus punctul de vedere în probleme precum cele enunțate, în cel al eutanasiei, contracepției, dar și în altele, încercând să evite producerea unor catastrofe biologice și apogeul acestei lumi. Uneori, vocea ei a fost ascultată, alteori nu. Uneori, reprezentanții laici ai științei (căci, cred că putem vorbi și despre reprezentanți creștini ai ei), au dorit să dialogheze cu Biserica. Astfel s-a născut bioetica.

Uneori, cea din urmă a fost conciliantă în raport cu concepțiile secularizate, alteori și-a menținut conservatorismul ei. Câteodată, au existat păreri unanime, alteori, fiecare instituție ecleziastică și-a păstrat și susținut propriile idei. Astfel, de exemplu, deși nu există o opinie unanimă, conturată într-un document, precum în spațiul catolic, unde enciclicele pontificale reglementează opinia oficială a Bisericii în raport cu anumite probleme importante², la nivelul fiecăreia dintre Bisericile autocefale Ortodoxe, probleme precum clonarea sau eutanasia sunt condamnate, fie de documente importante emise de către diverse autorități sinodale, fie de către operele diferiților autori.

De exemplu, Biserica Ortodoxă Rusă, reunită în repetate rânduri, a dezbătut probleme ce vizează teologia socială și implicit, bioetica. Așa s-au născut diferite documente sinodale, cu valoare legislativă. Între ele, reprezentativ rămâne cel din anul 2000, tradus și în limba română³. Comentat în diferite medii românești, ctiticat de unii ca având componente *comunistoide*⁴, apreciat de alții⁵, acest document ce se constituie într-o extensie a statutului Bisericii sale⁶, rămâne reprezentativ pentru mediul teologic și se constituie într-un material de pionierat, care reliefează dorința Bisericii înspre uniformitate.

² Cf. Papa Francisc, *Evangheliu gaudi*, Iași, Editura Sapienția, 2014; Idem, *Loue sois-Tu – Laudato Si. Sur la sauvegarde de la maison commune*, Editions Salvator, Paris, 2015; Idem, *Le visage de la miséricorde*, Paris, Les Editions du Cerf, 2015.

³ A se vedea: Ioan Ică jr, Germano Marani, *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente – documente – analize – perspective*, col. „Civitas christiana”, Editura Deisis, Sibiu, 2002, pp. 185-268.

Pentru o prezentare a acestuia, a se vedea și: Iuliu-Marius Morariu, „Fundamentele concepției sociale a Bisericii Ortodoxe Ruse reflectate în documentul sinodal din anul 2000”, în rev. *Tabor*, anul IX, nr. 4, Aprilie, Cluj-Napoca, 2015, pp. 37-41.

⁴ Radu Preda, *Ortodoxia & ortodoxiile. Studii social teologice*, col. „Universitas, Seria „Theologia Socialis”, vol. 10, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2010, p. 159.

⁵ Teodor Baconsky, „Rațiunea unei înflniri. Urgența de a „banaliza” comunicarea socială creștină”, în Institutul Ludwig Botlymann pentru studiul problematicii religioase a integrării europene (ed.), *Pentru o democrație a valorilor: strategii de comunicare religioasă într-o societate pluralistă- seminar internațional organizat de Colegiul Noua Europă, București 30 noiembrie- 1 decembrie 2001*, Colegiul Noua Europă, București, 2002, p. 20.

⁶ A se vedea: Alexandru Stan, Michael-Williams Stan (ed.), „Statutul Bisericii Ortodoxe Ruse”, în vol. *Statutele Bisericilor ortodoxe nord-dunărene și sud-dunărene*, Editura Pildner & Pildner,

Spațiul american unde însă, nu există o autoritate sinodală ortodoxă ce să înglobeze reprezentanți ai tuturor națiunilor ce împărtășesc această confesiune, cunoaște însă opinii ale unor teologi cu greutate, precum Tristram Enghelhardt, care se exprimă cu competență în probleme precum transplantul de organe, realizând o radiografie a unor problematici complexe și emițând judecăți de valoare, ce sunt apoi asumate de către comunitățile ortodoxe din acest spațiu⁷.

Același lucru pare să fi fost preluat și în spațiul Bisericii Ortodoxe Române, care nu a emis încă un document prin care să se pronunțe cu privire la anumite probleme de natură bioetică și care să fie receptat ca având caracter legislativ. Cu toate acestea, ea asumă atât părerile unor teologi, cât și cele ale unor specialiști laici, prin care aceștia se pronunță cu privire la unele probleme de acest fel⁸. Ba mai mult, faptul că unele probleme din acest spațiu sunt discutate cu maximă seriozitate de către specialiști din mai multe domenii, reuniți la Târgoviște & București, 2005, p. 74 et passim, pentru statutul acesteia, în paginile cărui nu sunt însă stipulate chestiuni ce țin de bioetică.

⁷ Cf. H. Tristram Enghelhardt jr., *Fundamentele bioeticii creștine – perspectiva ortodoxă*, trad. Mihai Neamțu, Cezar Login, Ioan Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2005.

⁸ Cf. Irineu Pop-Bistrițeanul, „Un gând creștin asupra transplantului de organe”, în rev. *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”*, seria „Bioethica”, anul LIV, nr. 1, Cluj-Napoca, 2009, pp. 21-24; Idem, *Curs de bioetică*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2005, pp. 56-70; Sebastian Moldovan, „Transplantul – o înrudire?”, în vol. *Medicii și Biserica*, vol. VII - „Perspectiva creștin-ortodoxă asupra prelevării și trasplantului de organ”, coord. Mircea Gelu Buta, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2009, pp. 108-128; Ștefan Iloaie, „Persoană și comunitate. Responsabilitatea morală comunitară”, în rev. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, seria „Theologia Orthodoxa”, anul XLVIII, nr. 1-2, Cluj-Napoca, 2003, pp. 70-79; Idem, „Împlinirea responsabilității comunitare de către generație”, în rev. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, seria „Theologia Orthodoxa”, anul L, nr. 2, Cluj-Napoca, 2005, pp. 29-38; Idem, „Transplantul sau suferința ca șansă pentru mântuire”, în vol. *Medicii și Biserica*, vol. VII - „Perspectiva creștin-ortodoxă asupra prelevării și trasplantului de organ”, coord. Mircea Gelu Buta, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2009, pp. 165-183; Valer Bel, „Transplantul de organ între necesitate și abuz”, în vol. *Medicii și Biserica*, vol. VII - „Perspectiva creștin-ortodoxă asupra prelevării și trasplantului de organ”, coord. Mircea Gelu Buta, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2009, p. 97; Costel Ciulinaru, „Transplantul de organe și valoarea persoanei umane”, în rev. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, seria „Bioethica”, anul LV, nr. 2, Cluj-Napoca, 2010, p. 38; Aurel Radu, „Temeiuri morale creștine pentru apărarea vieții”, în rev. *Studii Teologice*, anul XXXVI, nr. 9-10, București, 1984, p. 650; Georgios Mantzaridis, *Morala creștină*, trad. Constantin Coman, Editura Bizantină, București, 2006; Jean-Claude Larchet, *Dumnezeu nu vrea suferința omului*, trad. Manuela Bojin, Editura Deisis, București, 2008; Kiss Bela, *Studiu analitic și de stabilitate al unor imunopresoare utilizate în transplantul de rapamicină*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2008; Ileana Constantinescu, *Imunologia transplantului*, Editura Universitară „Carol Davila”, București, 2009; Iancu Tănăsescu, *Transplantul și prelevarea*, Editura. C. H. Beck, București, 2008; Pavel Chirilă, Mircea Gelu Buta, Andreea Băndoiu, „Argumente teologice împotriva eutanasiei”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Series Theologia Orthodoxa*, anul LVII, nr. 2, Decembrie, Cluj-Napoca, 2012, pp. 57-64; Iuliu-Marius Morariu, „Right and wrong in the current practice of transplantation. Some theological perspectives on a phenomenon with bioethical implications”, în rev. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Series Bioethica*, vol. 59, nr. 1-2, Cluj-Napoca, 2014, pp. 49-60; Mircea Gelu Buta, „Bioetica creștină într-o lume post-creștină”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Series Theologia Orthodoxa*, anul LVII, nr. 2, Decembrie, Cluj-Napoca, 2012, pp. 51-56.

manifestări precum *Seminarul Mediciei și Biserica*⁹, ce se desfășoară anual la Bistrița, sub cupola Bisericii, reprezintă atât o dovadă de deschidere din partea celei din urmă, cât și un gest de responsabilitate din parte intelectualilor.

Aceasta este bioetica creștină. Ea se găsește la interferența dintre teologie și științele profane, întrucât propune elemente care le conectează pe cele două, dar și chestiuni care normează activitatea celui dintâi. Dorința acestei științe relativ nouă în peisajul cercetării contemporane este de a ajuta știința laică să păstreze echilibrul în cercetările ei și să respecte normele morale. Acest fapt este de altfel util în evitarea hazardului și degradingoladei morale, căci, de exemplu, de la transplantarea urechii de om la șoarece, deja realizată în spațiul american¹⁰, care este o curiozitate științifică inutilă și poate genera probleme, la transplantul de uter, care ar putea avea o anumită utilitate¹¹, dar deocamdată nu s-a realizat și nu pare foarte sustenibil, s-ar putea ajunge la realizarea transplantului de cap¹², inutil. De altfel, până și transplantul de inimă sau de alte organe suscită discuții cu privire la modul în care o parte din personalitatea donatorului devine și ea parte a celui care primește organul¹³. Transplantul

⁹ Lucrările susținute de către specialiști în cadrul acestei manifestări sunt reunite de obicei în cadrul unor volume ce apar ulterior, în paginile cărora sunt analizate diferite probleme de actualitate de către profesioniști. A se vedea, de exemplu: Mircea Gelu Buta, ed., *Medicii și biserica*, vol. 2 - „Calitatea vieții la omul suferind, alimentație și spiritualitate creștin-ortodoxă”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004; Idem, *Medicii și biserica*, vol. 3 - „Pentru o bioetică creștină, aspecte speciale determinate de relația dintre teologie și medicină”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2005; Idem, *Medicii și biserica*, vol. 4 - „Familia, nașterea, tehnologii medicale de reproducere asistată (propoziții teologice, medicale, juridice și filozofice)”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2006; Idem, *Medicii și biserica*, vol. 5 - „Teologie și ecologie”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2007; Idem, *Medicii și biserica*, vol. 6 - „Perspectiva ortodoxă contemporană asupra sfârșitului vieții”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2008; Idem, *Medicii și biserica*, vol. 7 - „Perspectiva creștin-ortodoxă asupra prelevării și transplantului de organ”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2009; Idem, *Medicii și biserica*, vol. 8 - „Bioetica creștină și provocările lumii secularizate (partea întâi)”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2010; Idem, *Medicii și biserica*, vol. 9 - „Bioetica creștină și provocările lumii secularizate (partea două)”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2011; Idem, *Medicii și biserica*, vol. 10 - „Medicină și spiritualitate în abordarea pacientului terminal”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2012; Idem, *Medicii și biserica*, vol. 11 - „Etica martirajului și a morții martirice”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2013.

¹⁰ Cf. Viorica Bindea, „Se întâmpla în 2008”, în vol. *Medicii și Biserica*, vol. VII - „Perspectiva creștin-ortodoxă asupra prelevării și transplantului de organ”, coord. Mircea Gelu Buta, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2009, p. 222.

¹¹ Mihaela-Cătălina Vicol, Oana Stângă, Beatrice Ioan, Vasile Astărtăstoiaie, „Transplantul de uter: între iluzia maternității și orgoliul profesional”, în vol. *Medicii și Biserica*, vol. VII - „Perspectiva creștin-ortodoxă asupra prelevării și transplantului de organ”, coord. Mircea Gelu Buta, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2009, pp. 129-133.

¹² Irineu Pop Bistrișeanul, *Curs de bioetică*, p. 58.

¹³ Căci, de exemplu, anumiți oameni care au primit organe, au primit odată cu ele și anumite obiceiuri și tabieturi ale purtătorilor lor originari. Iată ce relatează un astfel de primitor: „*Sylvia a primit un transplant de inimă și de plămân la Yale-New Haven Hospital în 1988. Ea a observat că diferite atitudini, obiceiuri și gusturi i s-au schimbat în urma intervenției chirurgicale prin care a trecut. Avea poftă inexplicabile pentru mâncăruri care anterior nu-i plăceau. De exemplu, cu toate*

de trupuri, vehiculat cu destul de intensitate în mediile cinematografice contemporane, dar nerealizat încă după știința noastră, va suscita și el interesul bioeticienilor, la fel ca și problemele devenite deja clasice, ce privesc eutnasia, clonarea sau contraceptivele, cărora Biserica li se opune cu vehemență.

Așadar, bioetica este o știință modernă și cu perspective multiple în abordare și cercetare, ce va trebui să reunească la masa tratavitelor specialiști din domeniul medical și din cel al ingineriei genetice și să încerce să îi determine, ca în eforturile lor de cercetare să nu se substituie divinității și să nu creeze aberații și monstruoziități, ci să pună creația lor în slujba Creatorului suprem. Ea se găsește, după cum am precizat încă din titlu, la interfețarea teologiei cu știința laică, prin aceea că specialiștii ei trebuie să aibă deopotrivă cunoștințe din una și din cealaltă și trebuie să creeze punți de dialog între ele și să folosească elemente ale instrumentarului de cercetare al amândurora. Într-o lume în care reclamă cu tot mai multă locvacitate inter și transdisciplinaritatea, ea este în mod cert, o știință care își va regăsi foarte bine locul în arealul de cercetare contemporan, și va aduce elemente noi atât pentru teologie, cât și pentru medicină sau celelalte științe laice.

Bibliografie

Volume

Bela, Kiss, *Studiu analitic și de stabilitate al unor imunopresoare utilizate în transplantul de rapamicină*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2008.

Berdiaev, Nicolai, *Un nou Ev Mediu*, trad. Mariana Vârtic, Editura Omniscop, Craiova, 1995.

Bizău, Ioan, *Viața în Hristos și maladia secularizării*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2002.

Buta, Mircea Gelu, ed., *Medicii și Biserica*, vol. 2 - „Calitatea vieții la omul suferind, alimentație și spiritualitate creștin-ortodoxă”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004.

Idem, *Medicii și Biserica*, vol. 3 - „Pentru o bioetică creștină, aspecte speciale determinate de relația dintre teologie și medicină”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2005.

că era o dansatoare și coregrafă atentă la sănătatea ei, după ieșirea din spital a avut o dorință incontrolabilă de a merge la un bufet Kentucky Fried Chicken și de a comanda pui pane, o mâncare pe care nu consuma niciodată. S-a simțit atrasă de culorile reci și nu s-a mai îmbărcat în portocaliul și roșul intens pe care le prefera înainte. A început să se poarte într-o manieră agresivă și impetuoasă, care nu-i era caracteristică, dar care s-a dovedit a fi similară personalității donatorului ei”.
Viorica Bindea, *op. cit.*, p. 225.

Idem, *Medicii și biserica*, vol. 4 - „Familia, nașterea, tehnologii medicale de reproducere asistată (propoziții teologice, medicale, juridice și filozofice)”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2006.

Idem, *Medicii și biserica*, vol. 5 - „Teologie și ecologie”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2007.

Idem, *Medicii și biserica*, vol. 6 - „Perspectiva ortodoxă contemporană asupra sfârșitului vieții”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2008; Idem, *Medicii și biserica*, vol. 7 - „Perspectiva creștin-ortodoxă asupra prelevării și transplantului de organ”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2009.

Idem, *Medicii și biserica*, vol. 8 - „Bioetica creștină și provocările lumii secularizate (partea întâi)”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2010.

Idem, *Medicii și biserica*, vol. 9 - „Bioetica creștină și provocările lumii secularizate (partea două)”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2011.

Idem, *Medicii și biserica*, vol. 10 - „Medicină și spiritualitate în abordarea pacientului terminal”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2012.

Idem, *Medicii și biserica*, vol. 11 - „Etica martirajului și a morții martirice”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2013.

Engelhardt jr., H. Tristam, *Fundamentele bioeticii creștine – perspectiva ortodoxă*, trad. Mihai Neamțu, Cezar Login, Ioan Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2005.

Francisc, Papa, *Evangheliu gaudi*, Iași, Editura Sapienția, 2014.

Idem, *Le visage de la miséricorde*, Paris, Les Editions du Cerf, 2015.

Idem, *Loue sois-Tu – Laudato Si. Sur la sauvegarde de la maison commune*, Editions Salvator, Paris, 2015.

Ică jr, Ioan, Marani, Germano, *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente – documente – analize – perspective*, col. „Civitas christiana”, Editura Deisis, Sibiu, 2002.

Larchet, Jean-Claude, *Dumnezeu nu vrea suferința omului*, trad. Manuela Bojin, Editura Deisis, București, 2008.

Mantzaridis, Georgios, *Morala creștină*, trad. Constantin Coman, Editura Bizantină, București, 2006.

Pop-Bistrițeanul, Irineu, *Curs de bioetică*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2005.

Preda, Radu, *Ortodoxia & ortodoxiile. Studii social teologice*, col. „Universitas, Seria „Theologia Socialis”, vol. 10, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2010.

Remond, Rene, *Religie și societate în Europa- secularizarea în secolele al XIX-lea și XX (1780-2000)*, trad. Giuliano Sfichi, Editura Polirom, Iași, 2003.

Tănăsescu, Iancu, *Transplantul și prelevarea*, Editura. C. H. Beck, București, 2008.

Studii și articole

Baconsky, Teodor, „Rațiunea unei înfîlniri. Urgența de a „banaliza” comunicarea socială creștină”, în Institutul Ludwig Botlymann pentru studiul problematicii religioase a integrării europene (ed.), *Pentru o democrație a valorilor: strategii de comunicare religioasă într-o societate pluralistă- seminar internațional organizat de Colegiul Noua Europă, București 30 noiembrie- 1 decembrie 2001*, Colegiul Noua Europă, București, 2002.

Bel, Valer, „Transplantul de organ între necesitate și abuz”, în vol. *Medicii și Biserica*, vol. VII - „Perspectiva creștin-ortodoxă asupra prelevării și transplantului de organ”, coord. Mircea Gelu Buta, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2009.

Bindea, Viorica, „Se întâmplă în 2008”, în vol. *Medicii și Biserica*, vol. VII - „Perspectiva creștin-ortodoxă asupra prelevării și transplantului de organ”, coord. Mircea Gelu Buta, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2009.

Buta, Mircea Gelu, „Bioetica creștină într-o lume post-creștină”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Series Theologia Orthodoxa*, anul LVII, nr. 2, Decembrie, Cluj-Napoca, 2012.

Chirilă, Pavel, Buta, Mircea Gelu, Băndoiu, Andreea, „Argumente teologice împotriva eutanasierei”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Series Theologia Orthodoxa*, anul LVII, nr. 2, Decembrie, Cluj-Napoca, 2012.

Iloaie, Ștefan, „Împlinirea responsabilității comunitare de către generație”, în rev. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, seria „Theologia Orthodoxa”, anul L, nr. 2, Cluj-Napoca, 2005.

Idem, „Persoană și comunitate. Responsabilitatea morală comunitară”, în rev. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, seria „Theologia Orthodoxa”, anul XLVIII, nr. 1-2, Cluj-Napoca, 2003.

Idem, „Transplantul sau suferința ca șansă pentru mântuire”, în vol. *Medicii și Biserica*, vol. VII - „Perspectiva creștin-ortodoxă asupra prelevării și transplantului de organ”, coord. Mircea Gelu Buta, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2009.

Moldovan, Sebastian, „Transplantul – o înrudire?”, în vol. *Medicii și Biserica*, vol. VII - „Perspectiva creștin-ortodoxă asupra prelevării și transplantului de organ”, coord. Mircea Gelu Buta, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2009.

Morariu, Iuliu-Marius, „Fundamentele concepției sociale a Bisericii Ortodoxe Ruse reflectate în documentul sinodal din anul 2000”, în rev. *Tabor*, anul IX, nr. 4, Aprilie, Cluj-Napoca, 2015.

Idem, „Right and wrong in the current practice of transplantation. Some theological perspectives on a phenomenon with bioethical implications”, în

rev. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Series Bioethica*, vol. 59, nr. 1-2, Cluj-Napoca, 2014.

Pop-Bistriţeanul, Irineu, „Un gând creştin asupra transplantului de organe”, în rev. *Studia Universitatis „Babeş-Bolyai”*, seria „Bioethica”, anul LIV, nr. 1, Cluj-Napoca, 2009.

Radu, Aurel, „Temeiuri morale creştine pentru apărarea vieţii”, în rev. *Studii Teologice*, anul XXXVI, nr. 9-10, Bucureşti, 1984.

Stan, Alexandru, Stan Michael-Williams, (ed.), „Statutul Bisericii Ortodoxe Ruse”, în vol. *Statutele Bisericii ortodoxe nord-dunărene şi sud-dunărene*, Editura Pildner & Pildner, Târgovişte & Bucureşti, 2005.

Vicol, Mihaela-Cătălina, Stângă, Oana, Ioan, Beatrice, Astărtăstoiaie, Vasile, „Transplantul de uter: între iluzia maternităţii şi orgoliul profesional”, în vol. *Medicii şi Biserica*, vol. VII - „Perspectiva creştin-ortodoxă asupra prelevării şi transplantului de organ”, coord. Mircea Gelu Buta, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2009.